

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 818

מסכת יבמות קי"ג - קי"ט ♦ אבות ב', י' - ב', י"ד

בס"ד, ה' שבט תשע"ה

השבוע בגליון

- ♦ בהמה - גידולי קרקע
- ♦ חליבה לתוך כלי עם נפט
- ♦ כיצד הגיעה התורה לספרד?
- ♦ כתב את כל התלמוד מזכרונו

♦ איסור חליבה בשבת, מפני מה?

- ♦ טלטול סידור ברשות הרבים על ידי ילד
- ♦ איסור דרבנן לצורך הקטן
- ♦ שיעור איסור אכילת דם - כזית או רביעית?
- ♦ שינויי הגירסאות במהדורות הש"ס

דבר העורך

"וכל בניך לימודי ה'"

בימים אלו מסיימים המוני בית ישראל את מסכת יבמות המסתיימת בפסוק "וכל בניך לימודי ה'". פסוק זה מופיע בנבואת אחרית הימים של ישעיה הנביא (נד/ג-הפטרט עניה סוערה), בו מדבר הוא בשם הקב"ה אל עם ישראל לבל תיפול רוחו, שכן עוד יבואו ימים טובים, בהם יישב כל העם בארצו, איש תחת גפנו ותחת תאנתו בהשקט ובשלווה וכל העם כולו יהיה מאוחד תחת דגלו של הקב"ה, ללא מחלוקות ופירוים. והסיבה לכך תהיה - "וכל בניך לימודי ה'", שכל העם כולו יקבל את התורה והאמונה ולא תהיה כל עילה למחלוקת. בימינו, בעת שאנו עדיין מצפים בכל יום לגאולה השלמה, מוטלת עלינו החובה לעשות ככל שביכולתנו להמשיך ולהנחיל לדורות הבאים את המסר החשוב כי התורה ומצוותיה, הן יסוד האומה ושומרות הגחלת לבל תכבה לעולם. לקח רב בנושא זה אפשר להפיק מן המעשה שלפנינו:

היה זה יום סגרירי מלווה רוחות ומזג אויר שאינו מסביר פנים להולכי הדרכים המבוססים בדרך הבוציות בואכה העיר מינסק שבליטא. בין המעטים שנראו משרכים את דרכם, היה אחד מגדולי ישראל בדור העבר שנוזקק להיפגש בדחיפות עם פטרוני ישיבתו, מר דיוויס, הפלינטרופ המינסקאי שנודע בתמיכתו הרבה בעולם התורה בעין טובה ולב שמח, צירוף של נתונים שמשך אליו את גבאי הישיבות כבמטה קסם. דיוויס התגורר בטירה מפוארת רחבת ידיים במינסק. ארמונו היווה נושא לכשעצמו בפאר וההדר מעוררי ההשתאות. עמודי השיש שהקיפו את המבנה, חיטובי העץ שעטרו כל רהיטו, והרהיטים המזוהבים שפיארו את קומותיו של הבית עם הצמחייה הנהדרת שסביבו, יצרו יחדיו מלכות של עושר וכבוד. האורחים המבקרים אף

דף קיד/א

טלטול סידור ברשות הרבים על ידי ילד

במקומות רבים לא היה, וגם כיום - אין, עירוב ראוי לשמו ולפיכך יהודים המתגוררים במקומות אלה אינם יכולים לטלטל בשבת.

בדורות עברו, היו קהילות כה דלות, עד שהמתפללים נאלצו להביא עמם את סידורי התפילה מבתיהם. השאלה שהתעוררה בעקבות כך היא, מה ניתן לעשות בשבת במקומות בהם אסור לטלטל. הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, נשאל על ידי רבה של חאדזיטש, אם לאור דברי הרשב"א, שיובאו להלן, ניתן להתיר לטלטל את הסידור לבית הכנסת באמצעות קטן.

בסוגייתנו אנו למדים על איסור "ספיה" הקובע, שאף שקטנים אינם מצווים על מצוות התורה, אסור לגדול להאכיל קטן במאכל אסור.

איסור דרבנן לצורך הקטן: ברם, הרשב"א מחדש, כי באיסורים מדרבנן אין איסור ספיה לקטן, אם הפעולה נועדה לצורכו. את חידושו הוא מסיק מסוגייה במסכת שבת (קלט/א), בה מבואר כי אסור לתת לקטן לזרוע כלאים בחוץ לארץ - איסור מדרבנן - מתוך חשש שימשיך לעשות כן גם לכשיגדל, וכלשון הגמרא "אתי למסרך". משמע, כי אך מטעם זה אסור לתת לו לזרוע כלאים, ולא מפני איסור "ספיה". מכאן הסיק הרשב"א כי באיסורים מדרבנן אין איסור "ספיה" כלל, ואף החשש שמא "אתי למסרך" אינו גורם למניעת המעשה, אלא כאשר המעשה אינו נעשה לצורך הקטן, אך אם לצורך הקטן הוא נעשה, אף אין חוששים שמא "אתי למסרך" [עיי"ש ראייתו].

לאור זאת, מסיק הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, כי אף אם רשות הרבים שבזמננו אינה אסורה בטלטול אלא מדרבנן, אסור להשתמש בקטן לטלטול ספרים לבית הכנסת, שכן, אין זה לצורכו. אין עצה, כי אם לתת לו חומש וסידור **עבורו**, מהם יתפלל וישמע קריאת התורה, ואיש גדול יצטרף עמו יחד להתפלל בהם יחדיו (שו"ת רעק"א סימן טו, מובא בבה"ל סימן שמ"ג).

אף המהר"ם שיק דרש ברבים להזהיר, שלא להשתמש בקטן להעברת חפצים ממקום למקום. ברם בכתביו הוא מעיר, כי יש ללמד זכות על המקילים. נראה, הוא אומר, שכשם שאין איסור ספיה באיסור דרבנן, אלא באיסור דאורייתא, כך גם אין איסור הכשלה לקטן משום "אתי למיסרך", אלא אם כן יבוא להכשל בגדלותו באיסור דאורייתא. מכיוון שיש שיטות שרשות הרבים היא רק מקום שעוברים בו שישים ריבוא, ולשיטתם כמעט ואין רשות הרבים בזמננו, הרי שבטל החשש ש"אתי למיסרך", שכן, לעולם לא יבוא להיכשל באיסור תורה! (שו"ת מהר"ם שיק סי' קע"ג עיי"ש ערך).

מובן מאליו, כי נידון זה של האחרונים הוא לפי שיטת הרשב"א, אם מצדדים להקל כדעתו. ברם, יש לדעת, כי השולחן ערוך (או"ח סימן שמ"ג) פסק מפורשות שלא כדעת הרשב"א, אלא כדעת הסוברים שיש איסור ספיה גם באיסורים מדרבנן.

צעילוי נשמת

מרת **(נילי) נעכא שטרנטל** ע"ה
ב"ר מנחם הלוי ז"ל
נלב"ע ה' שבט תשע"ג
תנצב"ה
הונצחה ע"י בעלה וילדיה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אריה לייב**
הפטקה ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ו' בשבט תשנ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **עליזה ארונספלד** ע"ה
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע ה' בשבט תשע"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נידון נוסף - "חינוך": ראוי לציין עוד, כי הנידון שלפנינו הוא מצד איסור "ספיה", שנאמר גם לגבי קטן אשר לא הגיע לגיל חינוך. ברם, בקטן שהגיע לגיל חינוך, לבד מאיסור "ספיה", לפנינו נידון נוסף מצד חיוב חינוך. כלומר, נפסק להלכה, כי חייב האב להפריש את בנו גם מאיסורים מדרבנן כדי לחנכו לחיי תורה והלכה (ראה משנה ברורה שם ס"ק ג). כלפי קטן זה, אין מועילה הטענה שהסידור מובא לצרכו...

[אולם, בשו"ת רעק"א שם משמע שכתב בדווקא בקטן פחות מתשע שנים, ומשמע שלדעתו עד גיל זה אינו בחינוך. וצריך עיון. ועיין בשו"ת מהר"ם שיק הנ"ל שכתב, שיש ללמד זכות על המקילים גם בהגיע לגיל חינוך, משום חינוך למצווה].

דף קיד/ב אבל דם דעד דאיכא רביעית אימא לא שיעור איסור אכילת דם - כזית או רביעית?

בשאלה רבתי התחבטו גאוני הדורות, מהו שיעור איסור אכילת דם. בפסוק "וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה" (ויקרא כו/ז) הורתנו התורה, כי יהודי אינו רשאי לאכול דם בהמה ועוף. ברם, מהו שיעור האיסור? שאלה זו נוגעת לגבי חולים הנזקקים לשתות דם לצורך רפואה, כמה ישתו בפעם אחת, כדי שלא יעברו על איסור שענשו כרת. כלומר, אסור לשתות אף לא טיפה אחת, אך בעונש כרת ומלקות מתחייבים החל משיעור מסויים. מהו, איפוא, שיעור זה [ב"ד הנפש" שהוא הדם היוצא מבעל חיים בעת שחיתו או הקזת דמו, יש עונש כרת ומלקות. אך בדם היוצא מבעל חיים שלא באופן הנ"ל, יש עונש מלקות אך אין עונש כרת].

בעבר (כריתות כב/א) עסקנו בנושא זה והבאנו את דבריו של הערוך לנר לגבי שיעור האיסור, ועתה נעסוק בנושא זה לאור סוגייתנו.

בגמרתנו נאמר מפורשות: "דם - עד דאיכא רביעית". כלומר, שיעור האיסור הוא רביעית. דברי הגמרא תמוהים בעליל, שכן, ביתר מסכתות הש"ס (חולין פז/ב, כריתות יד/א כב/א, וכ"כ רש"י בעירובין ד/א ובפסחים מד/א ובסוכה ו/א, וכך גם פסק הרמב"ם מאכלות אסורות פ"ו ה"א, ועיין במאורות שם) נזכר כי שיעור אכילת דם הוא "כזית"!

תמיהה חמורה זו אילצה את הרש"ש לצאת מגדרו. בכל הש"ס דבריו מופיעים בקיצור נמרץ, ובסוגייתנו, מפני התמיהה העצומה הוא טרח והאריך לרוב, שלא כדרכו. הרש"ש מעלה אפשרות, כי הסוגיות בהן נאמר כי שיעור דם הוא כזית, עוסקות בדם הלב שעוד לא פרש ממקומו. כלומר, אדם אוכל לב שיש בו דם. במקרה זה שיעור האיסור הוא "כזית", כשיעור מאכלים אסורים, שהרי הוא **אוכל** את הדם יחד עם הלב. ואילו גמרתנו עוסקת בשותה דם, ששיעור איסורו הוא רביעית, כשיעור משקים האסורים.

מפליא, איפוא, לגלות, כי אף לא אחד מן הראשונים התייחס לנידון זה בסוגייתנו. לא אחד מהם העיר על סתירה זו ולא אחד מהם ניסה ליישבה. כולם, חוץ מאחד, המאירי, שבספרו למסכתנו בית הבחירה מביא את הדינים העולים מהסוגיה: "הדם אכילתו בכרת ושיעור אכילתו **ככזית!**"...

שינויי הגירסאות במהדורות הש"ס: אכן, עיון בכתבי יד של התלמוד מגלה, שבכל כתיב היד, ללא יוצא מן הכלל, הגירסא כאן 'כזית'. זהו שיעור דם, בהתאם לאמור בשאר המקומות בש"ס. רק משנדפס התלמוד הבעלי החליפו המדפיסים את המילה "ככזית" ל"ברביעית", ומאז נדפס כן עד זמננו. לכן איש מהראשונים לא תמה על הגמרא, שכן הגירסה שהיתה אצלם, היתה 'כזית'! (ראה בית הועד, א, עמודים 58-59).

דף קיד/א וקסבר מפרק כלאחר יד הוא

איסור חליבה בשבת, מפני מה?

כידוע, בשבת קודש אסור לחלוב, כפי המבואר גם בגמרתנו.

סוגייתנו מנמקת את איסור החליבה משום "מפרק". רש"י במסכת שבת (צה/א) מפרש כי מלאכה זו היא תולדה של אב מלאכה "דש". כלומר, פירוק החלב מדדי הבהמה, הוא כפירוק התבואה מתוך המוץ. במאמר הבא נתוודע לפולמוס ארוך, רב שנים, על אודות האיסור המדוייק של חליבה בשבת.

בהמה - גידולי קרקע: על האמור בגמרתנו, כי אסור לחלוב משום "מפרק", מעירים בעלי התוספות על אתר, הן מלאכת "דש" אסורה בגידולי קרקע בלבד! בעלי התוספות מביאים סברה, כי בעלי חיים נחשבים גידולי קרקע לכמה מדיני התורה, מפני שעיקר גדילתם היא מהצומח על גבי הקרקע, אך בכל זאת סוברים בעלי התוספות, כי אין הם נחשבים "גידולי קרקע" לגבי מלאכת

ידעו לספר על שטיחים, ספות ונברשות יוקרתיות שהרכיבו את הסלון שהיה פנינת אימפריית החסד והמעש של מר דיוויס.

המולה רבה מלאה את חלל מטבח האחוזה באותו ערב. רב גדול וחשוב עומד לבקר את מר דיוויס והכל ידעו כי בביקורים מסוג זה, היה הכיבוד ממיטב המטעמים. אף בנותיו של מר דיוויס עמלו יחד עם צוות הטבחיים, שכן כבוד גדול הוא להן לטרוח עבור תלמיד חכם חשוב ומכובד. לפתע נשמעו דפיקות קלות על דלת המטבח.

עובדי המטבח הסבו את ראשם לכיוון הדלת ששימשה את עובדי הבית בלבד. "גש אתה לפתוח את הדלת", ביקשה בנו של בעל הבית מאחד המשרתים. הדלת נפתחה ולאור התנור הגדול נראתה דמות בעלת הדרת פנים. היה זה גדול הדור!

בעוד אחת מבנותיו של מר דיוויס נזעקה לקרוא לאביה שיקדם את פניו, הסביר הרב לעובדי המטבח ההמומים: "בוץ ולכלוך נדבקו אל סוליות מגפי, ניסיתי לנערם ולהסירם, אך אלו כנראה סירבו להיפרד מנעלי, ואני איני רוצה לפסוע עם מגפיים אלו דרך הכניסה הראשית והטרקלין המרכזי, כדי לא ללכלך את השטיחים היקרים". בנתיים הספיק מר דיוויס להגיע אל המטבח ולשמע את סיום דבריו של הרב. צוות המטבח פניה מקום לבעל הבית שביקש לגשת וללחוץ את ידו של הרב, ופנה אל ראש הישיבה ואמר: "כבוד הרב, עגמת נפש רבה נגרמה לי ברגע זה" לתמיהת ראש הישיבה אמר מר דיוויס: "אני מחנך את בני ובנותי שכל העולם נברא בזכות ובשביל התורה הקדושה ואף התמסרתי תמיד בכדי שידעו שכל עסקי המסופעים חובקי העולם אינם אלא בשביל אחזקת התורה ולמענה וכעת בנותי נוכחו לדעת שהשטיחים שלי שווים יותר מכבוד התורה של ראש הישיבה".

לא נתקרה דעתו של מר דיוויס עד שנענה ראש הישיבה לבקשתו ובלווית בעל הבית יצא כלעומת שבא מדלת המטבח ויחדיו הם נכנסו אל האחוזה דרך הכניסה הראשית, כשכל פסיעה של הרב על השטיחים יקירה מסיבה נחת למר דיוויס.

כשפרצה המהפיכה הקומוניסטית החרים השלטון את כל רכושו עד שהפך לאביון של ממש כשהוא נזקק לפת לחם - אך תמיד התנחם בצדקותיו הרבות ובחנתיו הנעלים הלא המהגאונים רבי אברהם יצחק בלוך ואחיו רבי אליהו מאיר - ראשי ישיבת טלו המעטירה.

מעשה זה משמש כאבן דרך המציינת את מסירותם הרבה של אנשי הדורות שעברו, שהקדישו את כל חייהם לחינוך בני ביתם לכך שהערך העליון והמקודש ביותר בעולמם, הוא התורה הקדושה ונושאי דגלה - אלו העמלים בתורה וקובעים עיתים להגותה.

ואכן כשאנו עומדים ב"ה בסיום המסכת, נערכים בכל בתי הכנסיות והמדרשות שזכו לקיים בקירבם שיעורי הדף היומי, לעריכת סעודות מצווה לציין סיומה של מסכת יבמות. בכך מדגישים אנו את חשיבות לימוד התורה וקיומה ושמחים אנו עמה כשמחה פרטית המתרחשת בביתנו. יהי רצון שנוזכה ויקויים בנו "ונהיה אנחנו וצאצאנו וכו' כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ת"פ: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

פנינים

דף קיג/א חמשה לא יתרמו... חרש שוטה וקטן

אינם יכולים לתרום

מעשה באדם שהפך להיות לרב אף על פי שלא היה ראוי לדבר.

שאלו רבי אייזל חריף: היתכן? מי שמו לתפקיד זה?

ענה הלה: מכיוון שציבור מישאל קבלני על עצמו, הפכתי לראוי ממילא וחטיה של חולין תוכיח - משקרא לה ישראל בשם תרומה, הופכת לקדושה. **גיחך** רבי אייזל: הנה שכחת תלמודך, שכן, "חרש שוטה וקטן שתרמו אין תרומתן תרומה"...

דף קיג/ב יצתה זו משמלחה וחוזרת

עם ישראל נשלח וחוזר שוב

מכיוון ששוטה אינה מתגרשת, היה אומר החידושי הר"ם, לכן אף שבירמיהו (ג/ח) נאמר, "שלחתי ואתן את ספר כריתותיה", לעם ישראל אמר ישעיהו הנביא "איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי", כלומר גט בטל הוא שכן אף שהקב"ה גירש את עם ישראל, אבל זהו "משלחה וחוזרת", הם שבים וחוזרים אליו יתברך... (מענינה של תורה, עקב).

"דש". אולם, המגיד משנה (הלכות שבת פרק ח' הלכה ז) אינו מקבל את דחיית בעלי התוספות לסברא זו והוא מסיק כי גם לגבי מלאכת דש בהמה היא כגידולי קרקע!

אולם, בעלי התוספות מבארים, כי סוגייתנו היא כשיטת רבי יהודה הסובר שיש איסור "דש" גם שלא בגידולי קרקע. בביאור שיטתם של בעלי התוספות נחלקו ראשונים. יש אומרים (ריטב"א כאן ובכתובות ס/א, ורשב"א בשבת צה/א בשם רה"ג, ועוד), כי לדעתם מן התורה אין כל איסור בחליבה. אחרים סוברים, כי לדעת בעלי התוספות אסורה החליבה מן התורה, אם משום קוצר (ראה רש"י שבת צה/א) או ממחק (תוס' כאן בשם ר"ת, ועוד), או בורר (רשב"א שבת קמד/ב), או טוחן (יראים סימן רע"ד עמוד קמ"א), או גוזז (מאירי שבת עג/ב בשם י"מ, ושטמ"ק כתובות ס/א בשם ר"ש בר אברהם). בפעולת החליבה ישנם מאפיינים שונים הדומים למלאכות אלו.

ואם תאמר, מה השלכה הלכתית יש משום איזו מלאכה אסורה החליבה? ובכן, חשוב ביותר לדעת זאת, שכן, מלאכת "מפרק" - דש, או "בורר", אינה אסורה אלא אם משתמשים בחפץ המתפרק או המתברר, אך אם החלב הולך היישר לאבדון, כתבו הרמב"ם והר"ן (שבת קיא), כי אין איסור מפרק ואין איסור בורר. ברם, מלאכת גוזז, טוחן וקוצר, אינה מותנית בשימוש ואינה מותרת באם החפץ הולך לאבדון, אלא אסורה בכל תנאי.

להלכה נוקטים שחליבה אסורה משום תולדת "דש" (כן דעת הר"ף והרמב"ם הלכות שבת פרק ח' הלכה ז; עיין חיי אדם סימן י"ד סעיף ח', אגלי טל מלאכת דש סימן י"ב, ועוד), ולפיכך בשעת הדחק יש להקל בחליבה שאינה משתמרת אלא הולכת לאיבוד (חזון איש סימן נ"ו ס"ק ד', שיש לסמוך בשעת הדחק על שיטת הרמב"ם הנ"ל).

כאשר קמו בארץ משקים על ידי שומרי תורה ומצוות, הם נבוכו מאד מה יעשו לגבי חליבה בשבת. אי אפשר שלא לחלוב, שכן, הבהמה סובלת ומצטערת, ואי אפשר לחלוב מפני האיסור. במקרה כזה נעשית החליבה על ידי נכרי. אמנם, חז"ל אסרו לומר לנכרי לעשות מלאכות בשבת, אך משום צער בעלי חיים, התירו חז"ל לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת (ראה שולחן ערוך סימן ש"ה סעיף כ, ובשמירת שבת כהלכתה פרק ל' סעיף כ"ח את ההגבלות שיש בדבר).

חליבה לתוך כלי עם נפט: ברם לא בכל הזמנים העסקת נכרים היתה אפשרית. הפתרון היה אז חליבה לאיבוד. הכינו כלי ובו נפט או חומר פוגם אחר, ולתוכו חלבו את החלב. הבעיה היא, שעל די כך הלך חלב יקר לאבדון. יש אומרים כי החזון איש התיר לחבר את מכונת החליבה אל הפרה, כשמתחילה החלב נחלב לאיבוד, ועל ידי כך אין איסור בחיבור מכונת החליבה לבהמה, אולם בהמשך, אחר שהחליבה מתבצעת מאליה על ידי המכונה, ניתן להחליף את הכלים ולהניח כלי נקי תחת המכונה אליו יבוא החלב.

כמובן שהיתר זה אינו פשוט, והנידון להתירו הוא בשעת הפסד מרובה.

ראוי לציין כי בספרו כתב החזון איש שאסור לעשות כן (חזון איש סימן ל"ח ס"ק ד'), אך כאמור, יש שהביאו בשמו להתיר לעשות כן במקרה של הפסד מרובה (ראה שמירת שבת כהלכתה פרק כ"ז הערה קנ"ט).

דף קטו/ב יצחק ריש גלותא

כיצד הגיעה התורה לספרד?

הגמרא מספרת על יצחק ריש גלותא, אחיינו של רב ביבי, שהלך מקורטבא לאספמיא ונפטר. כאשר הגיעה השמועה על אודות פטירתו, דנו אב"י ורבא אם 'חיישינן' לשני יצחק ריש גלותא אם לאו. כלומר, אם יש לחשוש שמא יש עוד 'יצחק ריש גלותא', והוא שנפטר.

מי היה יצחק ריש גלותא זה? האם היה ראש הגולה כמשמעות שמו? לדעת הרשב"א, אכן היה יצחק ראש הגולה. אמנם, אף שראשי הגולה אנשים ידועים ומפורסמים היו, מכל מקום, כאשר באה שמועה על מות "יצחק ראש הגולה" יש מקום לחשוש, שמא במקום אחר, בלתי מוכר לנו, קיים גם כן ראש גולה בשם יצחק והוא אשר נאסף אל עמיו על אם הדרך בין קורטבא לאספמיא. הרא"ש (בתשובתיו נא/ב) חולק על כך בתוקף.

ראשית, 'ריש גלותא' יש רק אחד, וכיצד זה הסתפקו אם הוא שמת או ריש גלותא אחר? שנית, האם ריש גלותא מת סתם כך על אם הדרך? הכקבצן הילך לו בין קורטבא לאספמיא ללא רכב, פרשים או עבדים אשר היו באים להעיד על מותו? אין זאת אלא שיצחק זה לא היה ראש הגולה ולא היה זה אלא כינוי בעלמא שנתכנה "ריש גלותא" ותו לא [דוגמא לדבר: קיימים שמות משפחה כמו קניג = מלך, פרינץ = נסיך, רבינוביץ = בן הרב, ואין בשם זה אלא כינוי ותו לא].

ברם, מדברי ראשונים אחרים עולה, כי במאורע המתואר כאן רמוז פרק גדול מתולדות יהודי ספרד. בספר העיתים לרבי יהודה הברצלוני (הלכות ברכת שבת סימן קע"ט) מובאים דברי רבי שמואל הנגיד על אודות שמועה שיצאה על בני ספרד, כי אינם מתרגמים את התורה, כנהוג בימים ההם:

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה זלמן פורוש** ז"ל
ב"ר יהושע מרדכי ז"ל נלב"ע ח' בשבט
ומרת **שרה פורוש** ע"ה
ב"ר אברהם ישראל ז"ל נלב"ע ד' בניסן

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידינו הר"ר **שאל יצחק**
פניגשטיין ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הרב **אפרים צבי רימל** ז"ל

ב"ר יצחק מאיר ז"ל נלב"ע ט' בשבט תשל"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו

הר"ר **יוסף מאיר רימל** ומשפ' שיחיו - נוה צוף

לעילוי נשמת

מרת **מרים אהרונוף** ע"ה

בת יעל ע"ה נלב"ע ד' בשבט תש"ך

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם וסרצוג** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ה' בשבט תש"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו

הר"ר **יהודה וידבסקי** ומשפ' שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

מרת **יוכבד ציפה שכטר** ע"ה

בת ר' חיים אלעזר כהן ז"ל נלב"ע ה' בשבט תשנ"ד

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו

הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחי'

רבי שמואל הנגיד אומר, כי חלילה לבני ספרד לנהוג כן, "ומעולם לא הניחו התרגום ולא דבר אחד מטעמי תלמוד שהיו ערוכים בפייהם מיצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי, דשכיב בספרד בין קורטבא לאספמיא".

אספמיא, היא כידוע, כינוי לספרד [כך גם היום, באנגלית - SPAIN] (ראה גם עובדיה א/כ בפסוק ובתרגום שם). לדעת רבי שמואל הנגיד הכוונה לחבל ארץ כלשהו בספרד. קורטובא היא, ודאי קורדובה. יצחק ריש גלותא היה אחד מגדולי הדור שכיתת רגליו מבבל לספרד, והוא הוא שהעמיד את התורה במדינה זו עוד בימי האמוראים.

לאור דברים אלו, מיישב הגר"י שור, רבה של קיטוב ומהדיר ספר העיתים, את תמיהות הרא"ש. אכן, תמוה, כיצד ניתן היה לחשוש לשני ריש גלותא, ועוד להסתפק במיתתו של אדם מפורסם שכזה. הרא"ש הסיק כי מדובר באדם פשוט שנקרא ריש גלותא ככינוי בלבד. אולם לפי דברי רבי שמואל הנגיד מובנים הדברים היטב. יצחק זה, אחיינו של רב ביבי, גלה מבבל לספרד ושם התמנה לריש גלותא, עקב זאת שהיה גדול הדור, מרביץ תורה ומלמד "טעמי תלמוד". כאשר הגיעה השמועה בבבל על יצחק ריש גלותא שמת בספרד בין קורטובא לאספמיא, הסתפקו בבבל הרחוקה שמא השמועה שהגיעתם עוסקת ביצחק אחר, לפי שיצחק וביבי היו שמות נפוצים, והם חששו שמא אותו שהתמנה לריש גלותא אינו יצחק שהם מכירים אלא יצחק אחר, וממילא, אשתו שנתרה בבבל, אינה מותרת להנשא (מבוא לספר העיתים עמודים XI - X).

כתב את כל התלמוד מזכרוננו: אגב, רבי שמואל הנגיד, בתשובתו הנזכרת, מסר עוד, שאם כי יצחק ריש גלותא הוא זה שלימד "טעמי התלמוד" בספרד, בכל זאת את התלמוד עצמו [אחר שנחתם בידי רב אשי ורבינא], הביא לספרד רב נטרונאי [שהיה מן הגאונים], שהגיע לספרד וכתב להם את כל התלמוד מילה במילה מתוך זכרוננו! במקורות אחרים מובא שרב נטרונאי זה עזב את בבל עקב מחלוקת בינו לרב מלכא ריש גלותא, ואז ברח לספרד ושם הרביץ תורה והעמיד תלמידים, שמועה נפוצה אז שרב נטרונאי בא לספרד בקפיצת הדרך (ראה מבוא שם עמוד XI מרב שרירא גאון וממכתב אנשי קירואן לרב האי גאון).

[הערה: נאמר לעיל שאספמיא היא ספרד. יש להבחין בין אספמיא לאפמיא המוזכרת מספר פעמים בש"ס, והיא באיזור סוריה, ויש שבטעות נכתב אספמיא וצ"ל אפמיא, וראה ערוך השלם בערך אספמיא ובערך אפמיא].

ותן חלקנו
חווייה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות. חינם!
חייג עכשיו: 1-700-500-151
או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

חדש! מסכת כתובות

עם הלכות שמיטה
לרגל שנת השמיטה

הדפסה מהודרת, אותיות מאירות
עיניים, צבע ייחודי להקלת הלימוד

משנה יומית מבוארת

להזמנת הגמרא: 1-700-500-151